
Nici i sploty – projekt uczniowski

Projekt, do którego Was zapraszamy ma charakter historyczno-badawczy. Chcemy, abyście odkryli, co oznaczają dla ludzi wokół Was słowa *niepodległość* i *solidarność* oraz jakie przedmioty dla nich te wartości symbolizują. Na końcu stwórzcie z tych eksponatów szkolną wystawę.

CO ŁĄCZY ŻAŁOBNĄ SUKNIĘ NA KRYNOLINIE PO POWSTAŃCU STYCZNIOWYM I SUKIENKĘ ŚLUBNĄ USZYTĄ 120 LAT PÓŹNIEJ Z TKANINY SITODRUKOWEJ, ŻEBY PRZEMYCIĆ JĄ Z BERLINA DLA PODZIEMNEJ DRUKARNI? ŁĄCZY JE WSPÓLNOTA. ŁĄCZY NIĆ, Z KTÓREJ UTKANA JEST NIELATWA WIELKA POLSKA HISTORIA, ZAPISANA W MAŁYCH LOSACH POJEDYŃCZYCH LUDZI I RODZIN. [...] W SPÓJNĄ OPOWIEŚĆ UKŁADAJĄ SIĘ RÓŻANIEC ZESŁAŃCA SYBERYJSKIEGO PO POWSTANIU STYCZNIOWYM I RÓŻANIEC WYKONANY Z CHLEBA PRZEZ WIĘŹNIA STANU WOJENNEGO, CHUSTECZKA Z GRYPSEM WYSZYTYM W WIĘZIENIU GESTAPO W GDAŃSKU I OPASKA Z POWSTANIA WARSZAWSKIEGO, BUTY UPLECIONE ZE SŁOMY W OBOZIE KONCENTRACYJNYM STUTTHOF I BUTY Z SOWIECKICH OPON ZSZYTE SZNURKIEM, BY PRZETRWAĆ ZSYŁKĘ, KURTKA SZEREGOWCA PIECHOTY LEGIONÓW POLSKICH I KUFAJKA STOCZNIOWCA RANNEGO W GRUDNIU '70.¹ – TO OPIS NOWEJ WYSTAWY W EUROPEJSKIM CENTRUM SOLIDARNOŚCI, KTÓRA WPROWADZA NAS W TEMAT NASZEGO PROJEKTU. CHCEMY POSZUKAĆ WOKÓŁ NAS: PAMIĄTEK RODZINNYCH, PRZEDMIOTÓW, KTÓRE OPOWIADAJĄ O HISTORII ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI I KTÓRE MÓWIĄ O IDEI, JAKĄ JEST SOLIDARNOŚĆ.

Krok po kroku

ZADANIE 1. Mapa myśli

Przed spotkaniem zachęcamy nauczycieli do wysłuchania webinarium *Filozofia solidarności*², w którym nasz ekspert opowiada o tym, czym jest solidarność jako idea.

Na spotkaniu zgromadźcie się w grupie projektowej. Zaczynajcie od wypisania na dużej kartce wszystkich skojarzeń dotyczących z pojęciem *niepodległość*, a na drugiej kartce – wszystkie skojarzenia ze słowem *solidarność*.

Pomysł

Aby rozbudzić kreatywność, możecie również użyć kostek Storycubes. Rzucając kośćmi każdy z Was może opowiedzieć krótką historyjkę, która byłaby wyjaśnieniem pojęcia.

Gdy wypiszecie skojarzenia, napiszcie na post-itach przedmioty, które kojarzą Wam się z *niepodległością* oraz *solidarnością*. Przyklejcie propozycje na odpowiednich planszach.

Pomysł

Jeśli uważasz, że grupa będzie miała trudności w zaproponowaniu takich przedmiotów, możesz jako nauczyciel przynieść na spotkanie kilka rzeczy, które Tobie kojarzą się z tematem. Możecie też wykonać poniższe ćwiczenie:

¹ Zapowiedź wystawy *Niść. Sploty wolności*, Europejskie Centrum Solidarności: <http://bit.ly/nic-splot-ECS>, [dostęp: 16.10.2018].

² Webinarium *Solidarnej Szkoły: Filozofia solidarności*, Centrum Edukacji Obywatelskiej: <http://bit.ly/filozofia-solidarnosci>, [dostęp: 16.10.2018].

Fascynujące historie

Podziel swoich uczniów na kilkuosobowe zespoły. [...] Poproś, aby o każdym obiekcie przygotowali w zespołach opowieść (powinni skorzystać z pytań podanych poniżej). Zachęć ich, aby uruchomili swoją wyobraźnię i wymyślili historie od początku do końca. Kiedy każdy zespół przedstawi już swoją historię, opowiedz im prawdziwe dzieje obiektów [...]. Uświadom im, że prawdziwe historie mogą być tak samo niezwykle jak te, które przed chwilą sami opowiedzieli.

- Co to jest?
- Kiedy i gdzie powstał ten obiekt?
- Z czego jest wykonany?
- Jakie osoby związane są z tym obiektem?
- Jaka historia się z nim wiąże?³

Zadanie 2. Przeprowadźcie wywiad

Na kolejnej dużej kartce wypiszcie osoby z Waszej najbliższej okolicy, które mogłyby Wam użyczyć przedmiotów symbolizujących *niepodległość*, *solidarność* i opowiedzieć historię o nich.

Podzielcie się na pary, niech każda dwójka odwiedzi 1-2 osoby i przeprowadzi z nimi wywiad. Weźcie ze sobą jakieś pudełko, w którym będziecie mogli przenieść przedmiot, wokół którego będzie toczyła się rozmowa albo aparat fotograficzny, gdybyście nie mogli wypożyczyć eksponatu.

Przeprowadźcie z rozmówcami wywiad, przeczytajcie wskazówki, którymi warto się kierować, przygotowując się do spotkania:

WYWIAD – O CZYM WARTO PAMIĘTAĆ?

Teresa Torañska, dziennikarka, która specjalizowała się w wywiadach, rozróżniała wywiad od rozmowy w następujący sposób: *Nigdy nie używam słowa „wywiad”. Gdy w domu przygotowujesz pytania, a potem podczas spotkania z daną osobą je odklepujesz i wyciągasz informacje – to jest wywiad. Ja prowadzę rozmowy. Mój bohater często niesie mnie w innym kierunku, niż zaplanowałam i ja mu się poddaję. Rozmowa to jest również inny język: potoczność, jakieś marginalia, spojrzenie w okno, bieganie po tematach.* (Źródło: press.pl)

To poprzeczka postawiona wysoko i słowa, o których warto pamiętać, jednak warto zwrócić uwagę, że mówi to doświadczona dziennikarka i reporterka. Wy stawiacie pierwsze kroki w dziennikarstwie, dlatego przygotowaliśmy dla Was sprawdzone i praktyczne wskazówki, które pomogą Wam się przygotować do przeprowadzenia wywiadu. [...]

Przygotowania do wywiadu

Wypiszcie wszystkie możliwe pytania, które chcielibyście zadać Waszym rozmówcom i rozmówczyniom (każdy indywidualnie) na karteczkach samoprzylepnych. Przyklejcie je na tablicy i odczytajcie. W ten sposób stworzycie bank pytań, z którego będziecie mogli wybrać ostatecznie te, które wykorzystacie podczas wywiadu (zawrzyjcie w nich te bardziej i mniej oczywiste). Osoby, które będą prowadzić rozmowy, powinny je zapamiętać – dzięki temu rozmowa będzie miała bardziej naturalny przebieg, niż gdyby odczytywać pytania z kartki. Możecie sobie pomóc, zapisując pytania hasłowo. Wcześniej przygotowane pytania dodadzą Wam śmiałości. Warto je przemyśleć i dobrze przygotować się do spotkania z osobą, która zgodziła się opowiedzieć Wam o sobie [i o przedmiocie]. Bądźcie jednak zawsze otwarci na to, co przyniesie spotkanie, co usłyszycie i zobaczycie – pytajcie odważnie, pamiętając jednocześnie o nieprzekraczaniu granic intymności. [...]

Jak przygotować się do wywiadu?

- Sprzęt – zabierzcie ze sobą dyktafon (np. w telefonie), papier i ołówek. Upewnijcie się, że dyktafon działa prawidłowo i macie do niego zapasowe baterie lub czy telefon jest naładowany. Po co Wam papier i ołówek? Potraktujcie je jako sprzęt zapasowy, na wypadek, gdyby zawiodły pozostałe z przyczyn technicznych. Mogą się też przydać do zapisywania pytań i przemyśleń, jakie nasuną się Wam w trakcie rozmowy. Uwaga! Jeśli zauważycie, że Wasz rozmówca lub rozmówczyni jest osobą nieśmiałą bądź peszy ją dyktafon, schowajcie go i róbcie notatki samodzielnie na kartce. Łatwiej będzie Wam w ten sposób zyskać jej zaufanie, a co za tym idzie, przygotować lepszy materiał!

³ Pólka z pomysłami: Ćwiczenia dla Historionautów, Centrum Edukacji Obywatelskiej 2017: <http://bit.ly/historionauci-polka>. [dostęp: 16.10.2018].

- *Temat – określenie tematu wywiadu to już połowa sukcesu. Od tego zależy, z kim będziecie rozmawiać, czego chcecie się dowiedzieć i jakie pytania w związku z tym zadacie. [...]*
- *Miejsce – to, gdzie odbędzie się wywiad, często zależy od rozmówcy lub rozmówczynie. Równie dobrym miejscem może być kawiarnia, jak i dom osoby, z którą przeprowadzacie wywiad. Ważne, żeby czuła się w nim komfortowo. Zadbajcie też, żeby nikt nie przeszkadzał Wam w czasie wywiadu. Czas – to również zależy przede wszystkim od osoby, z którą będziecie rozmawiać. To Wy powinniście dostosować się do terminu, jaki pasuje tej osobie, oraz ilości czasu, jaki jest gotowa Wam poświęcić.*
- *Pytania – kiedy już wiecie, z kim będziecie rozmawiać, i jaki jest temat rozmowy, czas zastanowić się nad pytaniami. Wcześniej przygotowane ułatwią Wam zapamiętanie, czego chcecie się dowiedzieć i pozwolą uniknąć kłopotliwej ciszy. Nie trzymajcie się ich jednak za wszelką cenę. Dajcie rozmówcy lub rozmówczynie szansę na swobodne wypowiedź.*
- *Odpowiedni strój – uzależnijcie swój wygląd do tego, z kim będziecie rozmawiać. Nie chodzi o wprowadzanie dużych zmian, a raczej o dostosowanie się do danego kontekstu. Jeśli Waszym rozmówcą będzie burmistrz, postawcie na elegancję. Możecie z niej zrezygnować, jeśli rozmawiacie z kimś w Waszym wieku.*
- *Zadbajcie o przyjazną atmosferę rozmowy – przedstawcie się, spróbujcie przez chwilę porozmawiać na jakiś neutralny temat, np. pogody czy wystroju wnętrza, w którym się znajdujecie. Jeśli znajdujecie się w kawiarni, zaproponujcie rozmówcy lub rozmówczynie ciastko, kawę.*
- *Kiedy już czujecie, że można rozpocząć wywiad, nie zaczynajcie od razu od pytań. Wyjaśnijcie krótko, o czym chcecie rozmawiać, dlaczego ta rozmowa jest dla Was ważna i w jaki sposób później ją wykorzystacie. Dzięki temu osoba, z którą rozmawiacie, poczuje, że naprawdę Wam zależy na wywiadzie właśnie z nią, a nie kimś innym. Poproście też o zgodę na nagrywanie wywiadu.*

Przyszedł już czas na zadawanie pytań. Oto kilka zasad, o których warto pamiętać:

- *Nie zadawajcie pytań zamkniętych. Pytania powinny być tak skonstruowane, żeby dowiedzieć się jak najwięcej o poglądach rozmówcy lub rozmówczynie na dany temat. [...]*
- *Zadawajcie pytania możliwie prostym językiem.*
- *Nie pytajcie o wiele rzeczy naraz. Dajcie czas na zastanowienie się nad odpowiedzią na każde z postawionych przez Was pytań.*
- *Pamiętajcie o pytaniach pomocniczych. Jeśli czujecie, że osoba, z którą rozmawiacie, zbacza z interesującego Was tematu, odpowiednimi pytaniami nakierujcie ją na właściwe tory.*

Kiedy uznacie, że zdobyliście wszystkie informacje, na których Wam zależało, możecie zakończyć wywiad. Warto to również zrobić wówczas, gdy będziecie mieli wrażenie, że trwa on za długo, tzn. więcej niż godzinę. Podziękujcie za spotkanie. Zapytajcie, czy w razie ewentualnych pytań dodatkowych, będziecie mogli ponownie się skontaktować.

O czym jeszcze należy pamiętać?

- *Komunikujecie się nie tylko przez słowa. Pamiętajcie o mowie ciała: patrzcie rozmówcy lub rozmówczynie prosto w oczy, swoją postawą dawajcie do zrozumienia, że jesteście w pełni skupieni na rozmowie. Zwróćcie również uwagę na postawę osoby, z którą rozmawiacie. Czy wydaje się być rozluźniona czy raczej spięta? Takie spostrzeżenia warto zanotować.*
- *Śluchajcie uważnie. Nawiązujcie do tych zagadnień, które zostały poruszone. Nie przerywajcie.*
- *Nie polegajcie na samej pamięci – czasem zawodzi. Jeśli pojawi Wam się myśl warta zapamiętania, lepiej ją zapiszcie.*
- *Cennym materiałem dodatkowym będą również zdjęcia, dokumenty czy rodzinne pamiątki. Jeśli rozmówca lub rozmówczynie chce się z Wami podzielić ich historią, nie przeoczcie okazji, by wzbogacić nimi swój wywiad.*

Co po wywiadzie?

Jeśli macie nagrany wywiad, należy go spisać, czyli dokonać jego transkrypcji. Zgodnie ze sztuką przeprowadzania wywiadów należy spisać każde zarejestrowane na dyktafonie słowo. To żmudna praca, ale pozwala na dokładniejszą analizę zebranego materiału. Po spisaniu wywiadu warto zweryfikować podane przez rozmówcę lub rozmówczynie informacje. Ewentualne błędy mogą zostać bowiem przypisane Wam, a nie osobie, z którą rozmawialiście. Po spisaniu wywiadu

i zrobieniu jego korekty (czyli sprawdzeniu poprawności językowej tekstu), warto wysłać go rozmówcy lub rozmówczyni do autoryzacji. Dzięki temu obie strony będą miały pewność, że wszystko zostało właściwie zapisane.⁴

Zadanie 3. Opiszcie przedmiot.

Po wywiadzie opiszcie przedmioty, wypełniając **kartę eksponatu** (załącznik 1).

Zadanie 4. Przygotujcie wystawę.

Po wypełnieniu kart spotkajcie się, przynieście eksponaty i porozmawiajcie o nich. To, z czego będzie się składała wystawa, w dużej mierze zależy od Waszej kreatywności. Warto to dobrze przemyśleć, a przede wszystkim szukać rozwiązań oryginalnych. Być może nie wszystkie przedmioty, które przynieśliście będą się nadawały do wyeksponowania.

Stwórzcie **SCENARIUSZ WYSTAWY**. Jest to spisany zbiór pomysłów na to, jak ma wyglądać [...] wystawa. Na tym etapie należy przemyśleć usytuowanie różnych elementów w przestrzeni, tak żeby były one możliwie najatrakcyjniejsze oraz przedstawiały w ciekawy sposób wybrany temat [w naszym przypadku – nici i sploty, ukazanie tematu niepodległości i solidarności]. Warto pamiętać, aby stworzyć taki dokument, zanim przystąpimy do „montowania” wystawy. Pomoże nam nie popełniać błędów, które są potem trudne do odkrycia.

Jak powinien wyglądać scenariusz?

W przypadku wystaw szkolnych, wystarczy wziąć kartkę A4 lub A3 i w skali 1:20 narysować wystawę. Zaznaczcie na niej całą przestrzeń, którą chcecie przeznaczyć na wystawę (np. szkolną salę / tablicę / korytarz). Następnie rozplanujcie rozmieszczenie kolejnych elementów wystawy, które wybraliście w kroku trzecim. Jeżeli będziecie korzystać z multimedii (np. pokazując film na rzutniku), pamiętajcie o wygospodarowaniu odpowiedniej przestrzeni, w której mogą usiąść albo stać widzowie. W przypadku organizacji większej wystawy (np. na korytarzu albo w kilku salach), zaplanujcie kolejność, w jakiej goście będą zwiedzać wystawę. Co mają zobaczyć na początku, a co będzie finalnym elementem wystawy? Pamiętajcie też o jasnym oznaczeniu kierunku zwiedzania, żeby nikt się nie zgubił.

Graficzne opracowanie wystawy – co zrobić, aby wystawa przyciągała oko?

Na tym etapie projektu zamieńcie się w artystów. Wybrane przez Was elementy ułóżcie tak, aby tworzyły ciekawą i spójną opowieść. Warto pamiętać, aby były estetycznie wykonane i prawidłowo podpisane. Przyciągnięcie widza zależy od Waszej pomysłowości, więc nie obawiajcie się nawet najbardziej szalonych pomysłów. Być może dzięki nim nasza wystawa będzie oryginalna i zachęci do dalszych poszukiwań w zakresie wybranego przez nas tematu.

Kilka inspiracji:

- Jako tło wykorzystajcie szare gazety. Ten trik zawsze pasuje do tematów związanych z komunizmem!
- Opalenie kartek nad płomieniem pozwoli je wizualnie postarzyć. Ta metoda świetnie sprawdza się przy tematach związanych ze średniowieczem.
- Na czarnym tle umieście czarno-białe fotografie. To jasny sygnał, że wystawa jest o czymś tragicznym – można wykorzystać to np. przy tematyce związanej z II wojną światową.
- Wykorzystajcie kolaże zdjęć – łączenie fragmentów różnych zdjęć w jedną kompozycję. Technika ta doda Waszej wystawie dynamiki.
- Kartki z opisami możecie włożyć do kopert, które przykleicie do tablicy. W ten sposób dodacie wystawie tajemniczości i zachęcicie widza do zainteresowania się, tym, co jest w środku koperty i przeczytania umieszczonych tam informacji.
- Korzystajcie z elementów graficznych – strzałek, wykrzykników, znaków zapytania. Pozwolą one skoncentrować uwagę zwiedzających na najważniejszych według Was aspektach.

⁴ Krok 6. Wywiad – o czym warto pamiętać? [w:] Młody Obywatel rozmawia – czyli jak wyjść z działaniami poza szkołę, Centrum Edukacji Obywatelskiej 2016: <http://bit.ly/mob-rozmawia>, [dostęp: 16.10.2018].

Lista materiałów i narzędzi, które na pewno się przydadzą: nożyczki, klej, taśma dwustronna, blok samoprzylepny, blok kolorowy, szary papier, koperty, markery, kredki, farby czy płyta PCV. [...]

Zredagowanie podpisów

Pamiętajcie, żeby zawsze podawać autora danego dzieła, np. podpisać, z jakiej książki pochodzi przytoczony przez nas cytat lub kto wykonał fotografię. W przypadku [...] wystawy złożonej z wypożyczonych eksponatów, dodajcie, kto jest właścicielem przedmiotów, opiszcie dlaczego przedmiot znalazł się na tej wystawie. Wystawa to Wasze dzieło, dlatego nie może zabraknąć informacji, kto je wymyślił i stworzył.

Zakończenie

Mając już wszystko opracowane w głowie i opisane w scenariuszu wystawy, możemy przystąpić do pracy! Zamontujcie wszystkie elementy zgodnie ze scenariuszem wystawy, dbając o estetykę i kolejność zwiedzania. Kiedy wystawa będzie gotowa, możecie urządzić wernisaż – uroczyste otwarcie. Zaproszcie na nie kolegów i koleżanki, nauczycieli i nauczycielki, przedstawicieli społeczności lokalnej, waszych rodziców, a szczególnie – właścicieli przedmiotów. Podczas otwarcia możecie zorganizować oprowadzanie gości po wystawie. Na pewno z chęcią wysłuchają, czego dowiedzieliście się o opracowywanym temacie i jak chcieliście to zaprezentować na ekspozycji. Dzięki temu dowiecie się też, co odwiedzający sądzą o Waszej pracy. Ich wskazówki będziecie mogli wykorzystać przy następnej wystawie.⁵

⁵ Pomysł na projekt: Szkolna wystawa (materiał dla uczniów), Weronika Dorociak, Centrum Edukacji Obywatelskiej: <http://bit.ly/wystawa-zrob-to-sam>, [dostęp: 16.10.2018].

Karta eksponatu

Dlaczego rozmówca/rozmówczyni wybrała ten przedmiot?	Jakie emocje wzbudza?
Czy związana jest z nim jakaś osoba? Kto?	Co ten przedmiot mówi o ludziach, którzy byli z nim związani?
Czy ten przedmiot jest częścią jakiejś większej historii?	Z jakim wydarzeniem historycznym/epoką związany jest przedmiot?
Dlaczego rozmówcy/rozmówczyni kojarzy się z niepodległością?	W jaki sposób mówi on o solidarności?
Dlaczego akurat ten obiekt jest ciekawy?	Jak myślisz, jaką jeszcze tajemnicę może kryć w sobie ten obiekt?